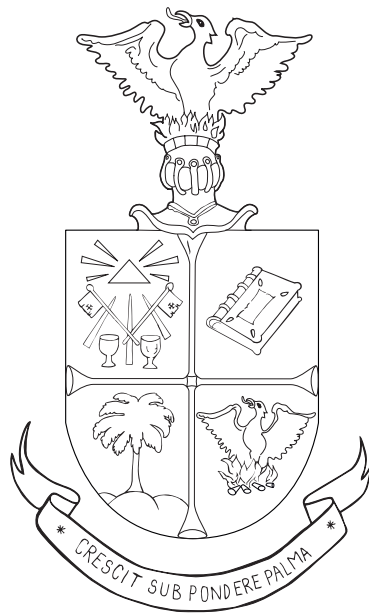

Glossa Iuridica

XII. évfolyam, 3-4. szám

Budapest, 2025

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter,
Móré Sándor, Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien,
Stipta István, Szabó Imre, Szabó Zsolt, Szalma József, Szuchy Róbert,
Tamás András, Tóth András, Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila,
Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Köbel Szilvia, Nagy Péter, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Arató Balázs, Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

*Kiadja a Károli Gáspár Református
Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara*

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

A SÉRTETT JOGÁLLÁSÁNAK ALAKULÁSA SZLOVÁKIÁBAN

KOVÁCSNÉ MOLNÁR ANNA
doktorandusz (KRE ÁJK)

Absztrakt

Kutatómunkám során vizsgáltam a Szlovák Köztársaságban a sértett büntetőeljárásában betöltött szerepét, az 1896. évi XXXIII törvénycikk megjelenésétől, egészen a jelenleg hatályos 301/2005. számú Büntető perrendtartásig, melyhez történeti és összehasonlító elemzést alkalmaztam, különös tekintettel Szlovákia jogfejlődésére, valamint a jogfejlődést befolyásoló történelmi eseményekre. A kutatás célja annak bemutatása, hogy a sértett jogi helyzete hogyan változott az évszázadok során, és milyen hatással voltak a jogalkotásra olyan jelentős történelmi fordulópontok, mint az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása, a szocializmus időszaka és az Európai Unió jogharmonizációja. A történeti és összehasonlító jogtudomány módszereit felhasználva a tanulmányom rámutat a jogi normák és társadalmi értékek kölcsönhatására, valamint a sértett jogainak folyamatos fejlődésére a különböző korszakokban.

Kulcsszavak: sértett, büntetőeljárás, Európai Unió, Szlovákia, jog, történeti, összehasonlító, elemzés, jogfejlődés, uniós, tanulmány, szocializmus, törvény, érdek, szereplő, változás

THE EVOLUTION OF THE LEGAL STATUS OF THE VICTIM IN SLOVAKIA

Abstract

In my research, I have examined the role of the victim in criminal procedure in the Slovak Republic from the enactment of Act XXXIII of 1896 to the currently applicable Code of Criminal Procedure No. 301/2005. To this end, I have applied historical and comparative analysis, with particular focus on Slovakia's legal development and the historical events that influenced it. The aim of the research is to demonstrate how the legal status of the victim has evolved over the centuries and how significant historical turning points—such as the dissolution of the Austro-Hungarian Monarchy, the socialist era, and the legal harmonization of the European

Union—have impacted legislation. By employing the methods of historical and comparative legal studies, my study highlights the interaction between legal norms and social values, as well as the continuous development of victims' rights across different periods.

Keywords: victim, criminal procedure, European Union, Slovakia, law, historical, comparative, analysis, legal development, EU-related, study, socialism, act, interest, actor, change

1. Bevezetés

Tanulmányom célja a sértett büntetőeljárásbeli jogállásának a fejlődésének és változásainak vizsgálata a Szlovák Köztársaságban az 1896. évi XXXIII. törvénycikktől¹ kezdve a jelenleg hatályos, 301/2005. számú Büntető perrendtartásig.² A kutatás átfogó képet nyújt arról, hogy a sértett jogi helyzete hogyan változott a különböző történeti és politikai korszakok során, beleértve a dualizmus, a Csehszlovák Köztársaság, valamint az 1993 utáni önálló Szlovákia időszakát. A történeti elemzés középpontjában a sértett jogainak érvényesülése, az eljárásban betöltött szerepe, valamint a különböző társadalmi és jogi körülmények által meghatározott változások állnak.

Tanulmányomban kiemelt jelentőséget tulajdonítok az 1896. évi XXXIII. törvénycikknek, amely megalapozta a modern értelemben vett büntetőeljárás szabályozás alapját, és vizsgálom, hogyan tükröződött ez a szabályozás a későbbi, Szlovákia területére is hatályos törvényekben. Megemlítem a 119/1873. évi Büntetőeljárás törvényt,³ amely 1873. május 23-tól 1950. július 31-ig volt hatályban cseh területen. Jelentősége jelen tanulmányom Csehszlovák időszakára vonatkozik. Ezt követően részletesen elemzem a

1 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89600033.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D34> (2025. 01. 23.)

2 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok. 301 ZÁKON z 24. mája 2005. https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/301/vyhlasene_znenie.html (2025. 01. 23.)

3 119/1873 ř.z. Zákon, jímž se zavádí nový řád soudu trestního. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyg4zv6mjrhwta#> (2025. 01. 23.)

sértett szerepét az 1950.,⁴ 1956.⁵ és 1961.⁶ évi büntetőeljárás törvényekben, amelyek a szocialista jogrend keretei között születtek, kiemelve a politikai ideológia hatását a sértett jogállására. A posztoszocialista korszak reformjai a 141/1961 számú törvény módosításainak köszönhetőek, melyek új irányvonalakat jelöltek ki a sértett jogainak megerősítése érdekében.

A kutatás a jelenleg hatályos 301/2005. számú Büntető perrendtartást is elemzi, amelyben a sértett jogai és részvétele az eljárásban a modern európai jogelveknek megfelelően kerültek kialakításra. A tanulmány hangsúlyozza a nemzetközi és európai uniós jogharmonizáció szerepét a sértetti jogállás formálásában, különös tekintettel a sértett kártérítési és részvételi jogainak biztosítására. A részletes elemzés célja nem csupán a történeti fejlődés bemutatása, hanem annak értékelése is, hogy a sértett jogi helyzete mennyiben tükrözi a korszak társadalmi és jogpolitikai elvárásait.

Hipotézisem az, hogy a sértett szerepe a múlt évszázadok alatt jelentősen átalakult, tükrözve a társadalmi és jogi reformokat. Továbbá az, hogy a tanulmányomban említett történeti és politikai fordulópontok (például az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása, a szocialista jogrendszer hatása, valamint az Európai Unió jogharmonizációja) befolyással voltak a sértett büntetőeljárásbeli szerepének változásaira. Feltételezhető, hogy ezek az események nem csupán a sértett jogainak megerősítését szolgálták, hanem a társadalmi és politikai értékrend átalakulásának lenyomatai is, amelyek tükröződtek a jogalkotásban. Tanulmányomban kritikus megközelítéssel vizsgálom és értékelem e változásokat, próbálva őket elhelyezni a társadalmi és jogi összefüggésekben.

A tanulmány összességében azt vizsgálja, hogy a megfigyelt időszak alatt milyen mértékben sikerült garantálni a sértettek méltányos jogi védelmét, és milyen kihívásokkal kellett szembenézniük a jogalkotóknak ezen a területen. Emellett elemzi, hogy a különböző történelmi események, például a világháborúk vagy a politikai rendszerváltások miként befolyásolták a sértett szerepét a szlovák büntetőeljárás jog keretein belül. Továbbá megvizsgálja, hogy a 20. században, valamint az ezredforduló után milyen jelentős változások történtek a büntetőeljárásban a sértettek jogállásával

4 Zákonn č. 87/1950 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6obxfzygmmznga> (2025. 01. 23.)

5 64/1956 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1956-64> (2025. 01. 23.)

6 Zákonn č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141> (2025. 01. 23.)

kapcsolatban. Ezenkívül azt is elemzi, hogy a nemzetközi jogi normák, mint például az emberi jogokkal foglalkozó egyezmények hogyan hatottak a sértettek jogainak kialakulására Szlovákiában. Az elemzés eredményei hozzájárulhatnak a sértetti jogállás történeti és összehasonlító vizsgálatához, valamint a jövőbeli jogalkotási és joggyakorlat-fejlesztési irányok meghatározásához.

2. Az Osztrák-Magyar Monarchia időszaka

Szlovákia jogi fejlődésének alapjaként a dualizmus időszakát érdemes megvizsgálni, hiszen Szlovákia a történelmi Magyarország részeként a Felvidéken helyezkedett el. Ebből adódóan a szlovák büntetőeljárás a dualizmus időszakában megegyezett a magyar büntetőeljárással. Emiatt a jogrendszer fejlődésének kiindulópontjaként a Csemegi-kódexet és a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikket vettem alapul, amelyek korukhoz képest megfelelően szabályozták a jogi helyzetet.

Itt szeretnék tenni egy kis történelmi kitérőt, hivatkozva Juraj Kaščák diplomamunkájára,⁷ amely a sértett és az áldozat helyzetét vizsgálja a cseh büntetőeljárás jog és viktimológia rendszerében. Ugyanis Juraj Kaščák Szlovákia tekintetében azt az álláspontot képviseli, hogy Csehországgal azonos jogi szabályozással rendelkeztek egészen 1993-ig, azaz Szlovákia önállósodásáig, figyelembe véve azt, hogy mindkét ország az Osztrák-Magyar Monarchia részét képezte. Abban valóban igaza van, hogy Csehország és Szlovákia is az Osztrák-Magyar Monarchia része volt, de jogi szabályozásuk csak addig lehetett azonos, ameddig Magyarországon nem került kihirdetésre az első Büntető perrendtartás, amely egységesítette Magyarország területén a büntetőeljárásra vonatkozó szabályokat. Mivel a fentebb leírtak alapján Szlovákia mint Felvidék a történelmi Magyarország részét képezte, annak büntetőeljárás jog is megegyezett, egészen az I. világháborút lezáró Trianoni békeszerződésig. Tehát Csehországgal közös jogrendszere addig lehetett, ameddig az 1896. évi XXXIII. törvénycikk hatályba nem lépett, azaz 1900. január 1-ig. Majd ezt követően 1918-tól – amikor is Csehország és Szlovákia egyesült – továbbra is megmaradt a jogi dualizmus egészen a kommunista rendszer általi hatalomátvételig, amikor elkezdődött a jogegységesítés, és az egységes jogrendszer 1993-ig, vagyis Szlovákia önállósodásáig maradt fenn.

7 KAŠČÁK, Juraj: *Postavení poškozeného a oběti v systému českého trestního práva procesního a viktimologie*. https://is.muni.cz/th/kuyb6/Juraj_Kascak_-_diplomova_praca.pdf (2025. 01. 26.)

Ezt az elméletemet Veronika Marková is megerősítette munkásságában, ahol leírta, hogy Szlovákia területén a magyar büntetőeljárásjog volt hatályban az 1918-as eseményeket megelőzően, de ezt követően is, egészen a jogegységesítésig.⁸

A feudalizmus végén nem beszélhettünk egységes eljárásrendről. A büntetőeljárás kétféleképpen zajlott. Vagy írásbeli perként, vagy sommás szóbeli eljárásként, amelyek leginkább szokásokon alapultak, a törvények alkalmazása nem volt jellemző.⁹ A századvégi háborúk megnehezítették és időnként ellehetetlenítették a rendes bíróságok működését, ebből adódóan az egyházi bíróságok szerepe felerősödött, eljárási körük kibővült. Figyelembe véve, hogy a büntetőeljárás településenként változó volt, törvényhozási intézkedés vált szükségessé.¹⁰

Az egységesítést az 1872-től alkalmazott Csemegi-kódex¹¹ jelentette, amely zsinórmértéket állított a jogalkalmazásnak. Itt fontos megjegyezni, hogy ez a szabályozás büntetőeljárási rendelkezéseket is tartalmazott. Az első jelentős szabályozás dr. Plósz Sándor igazságügyi miniszternek nevéhez köthető, aki fontos szerepet játszott a jogszabály megalkotásánál. A cél egy olyan szabályozás létrehozása volt, amely egységessé teszi az egész országban a joggyakorlatot.¹² Az új jogszabály megalkotásának egyik lényeges eleme az volt, hogy a bűncselekmény a magánszemély jogait és érdekeit sérti, nem az államét. Ennek megfelelően az eljárás alapelve a vádelv, amely biztosítja a felek egyenlő perbeli jogállását. A bizonyítási eljárás megindítása a sértett indítványára történik, míg a bíró feladata az eljárás vezetése, a bizonyítás törvényességének ellenőrzése.¹³

8 MARKOVÁ, Veronika: *Zmeny v koncepcii trestných kódexov od roku 1918 až po súčasnosť*. <https://proflib.akademiapz.sk/webisnt/fulltext/clanky/NIA2018-2/MARKOV%C3%81%20VERONIKA%20%20Zmeny%20v%20konceptii%20trestn%C3%BDch%20k%C3%B3dexov%20od%20roku%201918%20a%C5%BE%20po%20s%C3%BA%C4%8Dasnos%C5%A5.pdf> (2025. 01. 29.)

9 KRATOCHWILL Ferenc: *A sértett jogi helyzete a magyar büntető eljárási jogban*. A jogi felelősség és szankciórendszer elméleti alapjai 9. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1990, 22–23.

10 1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása a bűnvádi perrendtartásról. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89600033.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D44> (2025. 01. 25.)

11 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntetőkről és vétségekről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=87800005.TV&txtreferer=94500007.TV> (2025. 01. 26.)

12 1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása a bűnvádi perrendtartásról.

13 ATZÉL Béla: *A bűnvádi perrendtartás, (1896. évi XXXIII. t.-cz.), magyarázata*. Birák,

A törvényjavaslat, amely a vádelvet követte, már 1872-ben előterjesztésre került, azonban több hiányosságot is tartalmazott. Nem különböztette meg a sértett felet a magánvádlótól, és jogkörük sem került megállapításra. Ez a hiányosság a büntető törvénykönyvek életbeléptetése után érződött leginkább. Kiterjesztően értelmezték a sértett fél indítványára üldözhető bűncselekményeket. Sértettnek azt tekintették, akinek indítványa nélkül a bűnvádi eljárás megindítása nem volt lehetséges. A joggyakorlat alapján a sértettnek lehetősége volt a királyi ügyészség által elejtett vád fenntartására. Viszont, ha a végtárgyaláson nem jelent meg, ellátottnak tekintették. Emellett, ha a vádat önállóan képviselte, megillette a királyi ügyészség hatásköre.¹⁴

A törvénycikk akként határozta meg a sértett fogalmát, hogy sértett az, aki a vád megindítására jogosult. Az akkor hatályos *compositionalis* rendszernek köszönhetően, a sértett panaszától függött a bűncselekmény üldözése és megítélése. A jogszabály lehetőséget adott a sértett, azaz az elégtételre jogosult számára a büntetessel való megegyezés esetén (pl. díj fizetése mellett) az eljárás megszüntetésére.¹⁵

Alaphelyzetben a vád képviselete a királyi ügyészség feladata volt, de ha az megtagadta a vád képviseletét, vagy ejtette a vádat, úgy értesítenie kellett erről a sértettet, aki ebben a helyzetben pótmagánvádlóként léphetett fel. A sértettnek vagy jogutódjának lehetősége volt arra, hogy magánjogi igényét a főtárgyalásig vagy a járásbíróság előtti tárgyalás befejezéséig jelezze. Az államot és a közérdeket nem érintő ügyekben, vádemelésre közvetlenül a sértettnek volt joga. A magánvádlónak az illetékes hatóság felé kellett bejelentenie jogos igényét, ahol mérlegelték kérelme jogosságát. Főszabály szerint a magánvádnak négy formája volt. A főmagánvád, a pótmagánvád, a mellékmagánvád és a csatlakozó magánvád. A főmagánvádlót megillette az ügyész jogköre, panaszával közvetlenül a bírósághoz fordulhatott. A pótmagánvádlót szintén az ügyész jogköre illette meg, de fellépésére csak akkor volt lehetőség, ha az ügyész ejtette a vádat, vagy nem emelt vádat. A mellékmagánvádló az ügyészség mellett gyakorolhatta jogait akkor, ha a királyi ügyészség a magánvád képviseletét közérdekből átvette. A csatlakozó magánvádló a fő- vagy pótmagánvádló mellé utólag csatlakozott.¹⁶

kir. ügyészek és ügyvédek használatára. Pozsony-Budapest, Stampfel Károly kiadása, 1900, 4.

14 1896. évi XXXIII. törvénycikk indokolása a bűnvádi perrendtartásról.

15 Uo.

16 ATZÉL i. m. 16–23.

A sértett főmagánvádlóként, a törvény taxatív felsorolása alapján emelhetett vádat, de ha a királyi ügyészség úgy ítélte meg, közérdekből átvehette a vád képviseletét. Amennyiben a királyi ügyészség elutasította a vádemelés jogát, a sértettnek nyolc napon belül lehetősége nyílt arra, hogy átvegye a vád képviseletét, vagy a főügyészhez folyamodjon. Ha a főügyész nem rendelte el a királyi ügyészség vádemelését, a sértett számára ismét nyolc nap állt rendelkezésre a vád képviseletének átvételére. Ha a sértettet nem értesítették a vád képviseletétől való elállásról, akkor harminc napja volt arra, hogy átvegye azt.¹⁷

Több sértettet megillető vádemelési jog esetén a magánvád joga azt illette meg, aki elsőként lett megjelölve a beadványban vagy a jegyzőkönyvben. Amennyiben az eljárást egy sértett indította meg, de ezt követően más sértettek is csatlakoztak az eljáráshoz, magánvádlónak azt kellett tekinteni, aki a vádat emelte, vagy folytatta. A csatlakozóknak nem volt lehetőségük büntetés indítványozására. A bíróság a határozatot csupán a magánvádlóval közölte. Ha a magánvádló a vádat a főtárgyalás megkezdése előtt ejtette, akkor a bíróság lehetőséget adott a csatlakozók részére, hogy a továbbiakban átvegyék a vád képviseletét. Viszont abban az esetben, ha a vádat a főtárgyaláson ejtették, a jelenlévő csatlakozóknak lett lehetőségük a vád további képviseletére.¹⁸

A jogszabály a 16 éven aluli, vagy gondnokság alatt álló sértett számára lehetőséget biztosított arra, hogy törvényes képviselője képviselje az ügy során. Ha a kiskorú betöltötte a 16. életévét, helyette eljárhatott törvényes képviselője is. Ugyanez érvényes volt a pazarlás miatt gondnokság alatt álló személy esetében. A jogszabály, meghatározott esetekben, lehetőséget biztosított ügyvédi képviseletre. Olyan személy nem képviselhetette a magánvádlót vagy sértettet, akit tanúként idéztek meg, ez alól kivételt képezett, ha igénybe vette a tanúzás alóli törvényes mentességet. Az ügyvéd köteles volt az állam nyelvén nyilatkozni.¹⁹

A magánvádló jogai megszűnésére annak halálát követően, vagy lemondással kerülhetett sor. Amennyiben a magánvádló elhunyt, és ellene vagyoni jellegű bűncselekményt követtek el, örököse léphetett a pozíciójába. Más bűncselekmények esetén a felmenői, lemenői, illetve testvére vagy házastársa vehették át a jogokat. A magánvád fenntartására vonatkozó bejelentést a magánvádló halálát követő harminc napon belül kellett meg-

17 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról. 41-42. §

18 ATZÉL i. m. 24–25.

19 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról. 47-48. §

tenni. A magánvádról történő lemondást nem lehetett visszavonni. Ha a magánvádló szabályos idézés ellenére nem jelent meg a tárgyaláson, és nem is képviseltette magát, úgy azt a magánvádról történő lemondásnak tekintették. A magánvádló halálát követő harminc napig az elhunyt jogait az ügyben illetékes képviselője láthatta el, ha az nem volt, akkor érdekét kirendelt ügygondnok képviselte.²⁰

Ha a sértett nem érthetően nyilatkozott, vagy nem megfelelően viselkedett, a bíróság kötelezhette ügyvédi képviselőt igénybevételére. A sértett az eljárás bármely szakaszában bizonyítási indítványt nyújthatott be, iratbetekintési joggal rendelkezett, kérhette a főtárgyalásra való idézését, valamint kérdéseket tehet fel a tanúk és szakértők részére. Azok a sértettek, akik magánvádlóként, csatlakozóként vagy magánfélként kívántak részt venni a perben, kötelesek voltak erre vonatkozó szándékukat bejelenteni a királyi ügyészségnél, a vizsgálóbírónál, a vádtanácsnál, illetőleg az ítéldbíróságnál vagy a rendőrségnél. A jogosulatlan jelentkezéseket a hatóságok visszautasították.²¹

Amennyiben a sértett elfogultsági indítványt nyújtott be a királyi ügyészség valamelyik tagja ellen, és azt bizonyítani tudta, úgy a törvénycikk lehetőséget biztosított számára annak az ügyészségi tagnak a mellőzésére.²²

A főmagánvádló kérhette a nyomozás elrendelését a rendőri hatóságnál, amelyről jegyzőkönyv készült. Ha a kérelmet szóban adta elő, a jegyzőkönyvről másolatot kérhetett. A feljelentést tevő sértettet értesíteni kellett, amennyiben a nyomozást megszüntették.²³

A sértett akkor élhetett fellebbviteli jogorvoslattal, azaz felfolyamodással, ha a hatóság végzésében az eljárást részben vagy egészében megszüntette, felfüggesztette, vagy áttételt rendelt el. A fellebbviteli jog felülvizsgálatát az a törvényszék végezhetette, amelynek területén az eljáró járásbíróság székhelye volt. A felfolyamodás egyfokú eljárás volt.²⁴

A korszak elsősorban a jelentős anyagi eszközökkel rendelkező sértettek jogainak érvényesítésére biztosított lehetőséget,²⁵ bár ez a megállapítás sem a jogszabályban, sem annak indoklásában nem fellelhető. A sértett nem volt egyenrangú félnek tekinthető, az eljárás nem a sértetti érdekek

20 ATZÉL i. m. 26.

21 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bünvádi perrendtartásról. 51-52. §

22 Uo. 74. §

23 Uo. 99. §, 101. §

24 Uo. 269. §

25 MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon*. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1899, 475–476.

védelve érdekében folyt, hanem a bűnösség megállapítása céljából. Dobrocsi Szilvia tanulmányában arra a következtetésre jutott, hogy a sértett rehabilitációja már az első büntető perrendtartásunknak köszönhetően megkezdődött, de a sértett eljárásbeli szerepének erősödésére nem került sor egészen a 20. század végéig.²⁶

Veronika Marková az 1896. évi XXXIII. törvénycikkről akként nyilatkozott,²⁷ hogy liberálisabb, humánusabb és modernebb volt, mint az osztrák birodalom által alkotott 1852. évi 117. törvény.²⁸

3. Új államok kialakulásának korszaka

A trianoni békeszerződésben rögzítetteknek megfelelően, Magyarországnak le kellett mondenia területének kétharmadáról. Szlovákia és Kárpátalja az újonnan alakult Csehszlovákia részévé vált,²⁹ azonban Bajcsi Ildikó álláspontja szerint az egységes politikai nemzet csupán fikció volt. Ezt arra alapozta, hogy ugyan az új ország központja Prága lett, a szlovákokat mégsem kezelték egyenrangú félként a centralizált államban. Álláspontját a Történelemtanárok 33. Országos Konferenciáján tartott előadásán is kinyilvánította.³⁰

A Csehszlovák Köztársaság 1918. október 28-án alakult meg, amelyet egy öttagú Nemzeti Bizottság hirdetett ki Prágában. A függetlenség megerősítésére kiadták az 11/1918. számú törvényt³¹ a független Csehszlovák állam létrehozásáról. Az új törvény rögzítette, hogy érvényben tartanak minden földrajzi és birodalmi törvényt. Ennek oka a korábban érvényes jogrend fenntartása volt. Ebből adódóan Csehszlovákia területén érvényben

26 DOBROCSI Szilvia: A sértett jogérvényesítési lehetőségeinek változása a büntető-eljárásban. *Glossa Iuridica*, 2023, 10 (5-6), 195-212. https://ajk.kre.hu/images/doc2023/glossa/2023X56/GI_2023_5-6_195-212.pdf (2025. 01. 26.)

27 MARKOVÁ i. m.

28 Zákon č. 117/1852 ř. z. (říšsky zákoník) o zločinoch, prečinoch a priestupkoch, uve-dený patentom

29 PAKSA Rudolf, NAGY Béla: *1918–1924. Az Osztrák–Magyar Monarchia felosztása*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, <https://tti.abtk.hu/terkepek/terkepek/1918-1924-az-osztrak-magyar-monarchia-felosztasa> (2025. 01. 26.)

30 BAJCSI Ildikó: *Csehszlovákia felbomlása és a magyar kisebbség a rendszerváltást követően*. <https://tte.hu/wp-content/uploads/2023/10/Csehszlovakia-felbomlása-es-a-magyar-kisebbség-a-rendszerváltást-követően.pdf> (2025. 01. 26.)

31 Zákon č. 11/1918 Sb. 11. Zákon ze dne 28. října 1918 o zřízení samostatného státu československého. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1918-11> (2025. 01. 29.)

maradt mindkét jogi norma. Csehország területén a birodalmi jog,³² azaz a 119/1873 Büntetőeljárás törvény, amíg Szlovákia területén a magyar Büntető törvénykönyv és a Bűnvádi perrendtartás. Így megmaradt a jogi dualizmus rendszere, amely jelentős problémákat okozott.³³ Az első közös jog a köztársaság védelmét szolgálta.³⁴

Az erőfeszítések a büntető eljárásjog kodifikálására nem vezettek eredményre, a jogi dualizmus továbbra is fennmaradt. 1939-ig csak részleges változások történtek, amelyek közül jelentősnek mondható a 31/1929. számú törvény³⁵, amely a büntető törvénykönyvek több rendelkezését módosította. Célja elsősorban a büntetőeljárás egyszerűsítése volt. A 48/1931. számú törvény³⁶ a fiatalok büntető jogszolgáltatásáról szolt, amely modern elveken alapult. A fiatalok elkövetők esetén büntetés helyett helyreállító és nevelési módszereket kívántak alkalmazni.

1930-tól jelentős politikai változások következtek be, amelyek Hitler hatalomra kerülésének tudhatók be. 1938-ban, Hitler területi követeléseinek köszönhetően jóváhagyták a müncheni egyezményt, amely a Csehszlovák Köztársaság felbomlásához vezetett.³⁷ Az 1/1939 Sl. törvény elfogadásával megalakult a független szlovák állam,³⁸ amelynek jogi normái csupán

32 Zákon č. 119/1873 ř. z. 119. Zákon, daný dne 23. května 1873, jímž se zavádí nový řád soudu trestního. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyg4zv6mjrhwta> (2025. 01. 26.)

33 MARKOVÁ i. m.

34 Zákon č. 50/1923 Sb. Zákon ze dne 19. března 1923 na ochranu republiky. <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/3259/1/2/zakon-c-50-1923-sb-na-ochranu-republiky/zakon-c-50-1923-sb-na-ochranu-republiky> (2025. 01. 29.)

35 Zákon č. 31/1929 Sb. 31. Zákon ze dne 21. března 1929, kterým se mění a doplňují trestní zákony a trestní řády. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgi4v6mzrfuya> (2025. 01. 29.)

36 Zákon č. 48/1931 Zb. Zákon ze dne 11. března 1931 o trestním soudnictví nad mládeží. <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/5202/1/2/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi/zakon-c-48-1931-sb-o-trestnim-soudnictvi-nad-mladezi> (2025. 01. 29.)

37 A müncheni egyezmény (1938. szeptember 28.) alapján több államtól elvették a határos területeket, és Csehszlovákia kormánya kénytelen volt elfogadni az egyezmény feltételeit. A dokumentum nemzetközi szerződésekkel és Csehszlovákia alkotmányával ellentétesen került aláírásra. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyarország-a-második-világháboruban-lexikon-a-zs-F062E/m-F0B8D/muncheni-egyezmény-FOC31/> (2025. 02. 01.)

38 Zákon č. 1/1939 Sl. z. 1. Zákon zo dňa 14. marca 1939 o samostatnom Slovenskom štáte. <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/7454/1/2/zakon-c-1-1939-slz-o-samostatnom-slovenskom-state/zakon-c-1-1939-slz-o-samostatnom-slovenskom-state> (2025. 02. 01.)

minimálisan változtak, a megváltoztatott törvények pedig alkotmányos jogokat sértettek. Például az 50/1944. számú törvény lehetővé tette, hogy embereket konkrét bűncselekmény elkövetésének gyanúja nélkül is megelőző jelleggel bebörtönözzenek.³⁹ Legradikálisabbak a zsidók és a cigányság elleni intézkedések voltak.⁴⁰ Ebben az időszakban a büntető eljárásjog fejlődésére a német megszállás volt hatással. Változás 1944-ben, a Szlovák Nemzeti Tanács hatalomra kerülésével következett be, amikor több határozat és rendelkezés született, amelyek korlátozták a politikai hatalmak erejét. Nem sokkal később, Tiso elnök száműzetésbe vonult, és 1945. május 8-án aláírta a szlovák állam feloszlását.⁴¹ A háború utáni időszakban a büntetőjogot a Szlovák Nemzeti Tanács 53/1945. számú rendelete módosította, amely a csehszlovák jogrend helyreállításával kapcsolatos egyes büntetőjogi kérdéseket szabályozta.⁴²

Jelentős változások a büntető eljárásjog területén ebben az időszakban nem következtek be, továbbra is a jogrendszerek dualizmusa volt mérvadó. Az 1948. februári eseményeket⁴³ (februári puccs) követően a hatalmat a kommunista párt vette át, amelynek uralma negyvenegy évig tartott, ezzel lezárult a büntető eljárásjog demokratikus fejlődése. Ugyanakkor megállapítható, hogy ebben az időszakban került sor először a mindkét országra érvényes törvények kodifikálására és egységesítésére, amely a jogi dualizmus rendszerének végét jelentette. A jogegységesítés feladatát az úgynevezett 'kétéves jogalkotási terv' (1949–1950) látta el, melynek során több jogágazatban is sor került a törvények kodifikációjára.

4. A Csehszlovák Köztársaság jogalkotása

4.1. 87/1950. évi törvény a büntetőeljárásról

Csehszlovákia jogfejlődése a szocialista időszakban párhuzamot mutatott hazánk történetével, hiszen a marxista-leninista ideológiák hatására a szocializmus szelleme mind a jogrendszert, mind a politikai életet át-

39 MARKOVÁ i. m.

40 Ladislav HUBENÁK: *Právne dejiny Slovenska do roku 1945* II. diel, Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela, 2002, 281–283.

41 Uo. 299.

42 Ivana BLÁHOVÁ: *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948 – 1950. Praha, Auditorium, 2017, 19.*

43 Februárový prevrat (tzv. Víťazný február – z pohľadu komunistov), <https://www.februar1948.sk/sk/februar-1948-na-slovensku/> (2025. 02. 01.)

hatotta. A kommunista hatalomátvétel után továbbra is megmaradt a Prága-központúság, ami feszültségeket eredményezett a cseh és szlovák nemzetek között.⁴⁴

A 'kétéves jogalkotási terv' keretében több jogágazat kodifikációja mellett, az igazságügyi minisztérium megalkotta a 86/1950. számú Büntető törvénykönyvet,⁴⁵ valamint 87/1950. számú törvényt a büntetőeljárásról.⁴⁶ A rekodifikált büntető eljárásjogi kódex kidolgozásához a szovjet jogszabályok szolgáltak alapul, amelyek jelentős mértékben befolyásolták a törvény számos aspektusát.⁴⁷ Ezzel végleg eltörölték az osztrák és magyar jogrendszer kettősségét.

Az 87/1950. számú Büntetőeljárás törvény a Büntető törvénykönyvben lefektetett elvekre épült, miközben tartalmazta A bírósági rendszer népiesítéséről szóló törvényben⁴⁸ megfogalmazott változtatásokat is. A cél a büntetőeljárás egyszerűsítése és laikusok számára is érthetővé tétele volt, ezzel elősegítve a népbírák aktív részvételét a jogi folyamatokban. A népbírák szerepe nemcsak az igazságszolgáltatás demokratizálását szolgálta, hanem egyfajta társadalmi ellenőrzést is biztosított a bírósági eljárások felett.⁴⁹

A törvény bevezette a közvád elvét, aminek következtében a sértett elveszítette jogát a vádemelésre, a büntetőeljárás átvételére, valamint a büntetés mértékébe való beleszólásra. A sértett csupán feljelentéssel indíthatta el az eljárást. Szerepe az ügyész segítőjeként is jelentősen csökkent, és csupán kivételes esetekben érvényesült. Tanúként továbbra is vallomást tehetett a vádlott ellen, mivel elismerték, hogy gyakran értékes információkkal rendelkezik a bűncselekményről. Ugyanakkor a bíróság a tanúvallomás értékelésekor figyelembe vette az üggyhöz fűződő viszonyát.⁵⁰

Ez az új büntetőeljárás törvény a sértett fogalmát is szűkebb értelemben határozta meg. Sértettnek kizárólag azt a természetes vagy jogi személyt, illetve az államot tekintette, amelyet közvetlenül kár ért a bűncselekmény

44 BAJCSI i. m.

45 Zákon č. 86/1950 Sb. 86. Trestní zákon ze dne 12. července 1950. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1950-86> (2025. 02. 01.)

46 Zákon č. 87/1950 Zb. 87. Zákon zo dňa 12. júla 1950 o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok). <https://www.epi.sk/zz/1950-87> (2025. 02. 02.)

47 VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel: *Právní dějiny na území Slovenska*. Ostrava, Masarykova Univerzita Právnická Fakulta, 2007, 411.

48 Zákon č. 319/1948 Sb. 319. Zákon ze dne 22. prosince 1948 o zlidovění soudnictví. <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-319> (2025. 02. 01.)

49 VOJÁČEK – SCHELLE i. m. 412.

50 KAŠČÁK i. m.

következtében (és ezt a kárt kifejezetten a vád tárgyát képező cselekménynek kellett okoznia). Ez a személy érvényesíthette a bűncselekményből eredő igényeit a büntetőeljárás során, valamint indítványokat tehetett mind első-, mind másodfokon. Mivel a törvény csak azt ismerte el sértettnek, aki közvetlen kárigényt érvényesíthetett, kizárta a nem vagyoni sérelmeket, így az egészségkárosodást (ha nem járt pénzbeli kártérítéssel), valamint az erkölcsi vagy egyéb hátrányokat. Ennek következtében a sértett jogállása jelentősen szűkült az előző szabályozáshoz képest.⁵¹

A sértettet a büntetőeljárásban megillette az iratbetekintés joga, értesítés joga a tárgyalás és a fellebbviteli tárgyalás időpontjáról, tolmács igénybevételének joga, jogi képviselő igénybevételének joga, illetve jog arra, hogy kérdéseket intézzon a kihallgatott személyekhez a tárgyalás és a fellebbviteli tárgyalás során.⁵²

A nyomozás szakaszában az ügyész, a bírósági eljárás során pedig a tanács elnöke volt köteles tájékoztatni a sértettet jogairól.⁵³ A gyakorlatban azonban ezt a kötelezettséget gyakran elmulasztották.⁵⁴

Az adhéziós eljárás is eltért a korábbi jogszabályoktól. A legfontosabb újítás az volt, hogy már nem különálló, időben és formailag elkülönült eljárásként működött, hanem egyfajta szorosabb összekapcsolódás történt a büntetőeljárással. Ha a bíróság bűnösnek találta a vádlottat, akkor ezzel egyidejűleg kötelező érvénnyel döntött a polgári jogi igény jogalapjáról is. Így a bíróság párhuzamosan határozott a vádlott büntetőjogi felelősségéről és a sértett kártérítési igényéről. Azonban ez az eljárás csak akkor volt kivitelezhető, ha a büntetőeljárást nem szüntették meg, vagy nem függesztették fel. Ebben az eljárásban csupán a kártérítési igények érvényesítésére, és jogi cselekmények érvénytelenné nyilvánítására volt lehetőség.⁵⁵

További jelentős változás volt, hogy ha a sértett kárának megtérítéséről született bármilyen jellegű döntés, úgy a sértett a továbbiakban nem érvényesíthette igényét polgári peres eljárásban. Az adhéziós eljárásban hozott bírósági döntés végleges volt, és *res iudicata* hatállyal bírt, vagyis akadályozta, hogy a sértett az igényeit ismételten érvényesítse polgári perben. A sértett csak akkor fordulhatott polgári bírósághoz, ha a büntetőeljárásban nem született döntés az igényeiről.⁵⁶

51 § 48-49. zákona č. 87/1950 Zb. Zákon o trestnom konaní súdnom.

52 § 52-53., § 58., § 64-66. § 151. P.t.

53 § 48. (2) P.t.

54 KAŠČÁK i. m.

55 Uo.

56 JURISOVÁ, Kristína: *Poškodený v predsúdnom konaní*. Praha, Leges, 2017, 43–44.

A sértett kártérítési igényének érvényesítése, hasonlóan az előző jogi szabályozáshoz, korlátozva volt. Igényét legkésőbb a bírósági ítélethozatalig be kellett benyújtania. Nem volt lehetőség arra, hogy igényét csak a fellebbviteli eljárás során terjessze elő, és az eljárás megújítására vonatkozó jogát teljes mértékben elutasították. Ugyanakkor, ha a büntetőeljárás megújítása során az elmarasztaló ítéletet is hatályon kívül helyezték, akkor az adhéziós eljárásban hozott döntés is újraértékelhetővé vált.⁵⁷

A törvény 1950. augusztus 1-én lépett hatályba, és három módosítást követően, 1961. július 5. napjáig volt hatályban.

4.2. 64/1956. számú törvény a büntetőeljárásról

A 64/1956. számú törvény⁵⁸ megalkotására politikai események következtében került sor. 1956-ban a Szovjetunióban Nyikita Hruscsov került hatalomra, amelynek következtében Csehszlovákiában is változások figyelhetők meg. A Büntetőeljárás törvény új szövege a Csehszlovák Kommunista Párt (KSČ) országos konferenciájának következtetésein alapult, amelyek a büntetőeljárás számos hiányosságát fedezték fel. A törvény korábbi szövegében nem voltak érzékelhetők a szocializmusra jellemző bizonyos haladó elvek, ezért részletesebben szabályozták a jogokat és kötelezettségeket, a biztonsági szervek, az ügyészség és a bíróság tevékenységének formáit és módszereit, valamint az eljárás alá vont személy védelemhez való jogának biztosítását. A törvény rendszerét úgy alakították ki, hogy az egyes részek összhangban legyenek egymással, és újonnan megfogalmazták a büntetőeljárás alapelveit,⁵⁹ amelyek a büntetőeljárás területén a Szovjetunióban is beváltak.⁶⁰

A sértettrel szembeni rendelkezések nem sokban különböztek az 1950-es szabályozástól. A jogszabály sértettnek továbbra is azt a személyt tekintette, akinek a bűncselekmény elkövetése miatt kára keletkezett, viszont a jogszabály új fordulatot tartalmaz, amely szerint a büntetőeljárás során akkor jogosult a kártérítésre, ha annak megtérítését polgári eljárásban érvényesíthette volna, és egyúttal nem volt társvádoltja az adott bűncselekménynek.⁶¹ Ezzel a sértett fogalma szűkebb értelmezést kapott.

57 RŮŽIČKA, Miroslav – PŮRY, František – ZEŽULOVÁ, Jana: *Poškození a adhezní řízení v České republice*. Praha, C. H. Beck, 2007, 99.

58 Zákon č. 64/1956. Zb. 64. Zákon z 19. decembra 1956 o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok). <https://www.epi.sk/zz/1956-64/znenie-0> (2025. 02. 02.)

59 § 2. ods. (1)-(13) P.t.

60 MARKOVÁ i. m.

61 § 7. ods. (10) P.t.

Nyilvánvalóan jogos az a feltevés, hogy csak akkor érvényesíthető a sértett kára, ha nem vett részt a bűncselekményben.

A korábbi szabályozással összhangban, kizárólag a közvádlói vádemelés volt megengedett. A törvény elutasította a magánvád, a kiegészítő vagy a helyettesítő vád lehetőségét. A sértettet polgári peres eljárásra utalhatták, ha követelését nem tudta megbízhatóan bizonyítani, vagy ha annak vizsgálata indokolatlan késedelmet okozott volna a büntetőeljárásban. Eltérés volt azonban, hogy a sértett követelését nem lehetett elutasítani oly módon, hogy az kizárja a polgári peres érvényesítést, mivel ez az elutasítás a Polgári perrendtartás értelmében *res iudicata* akadályát képezte volna. Kibővült a sértett által az adhéziós eljárásban érvényesíthető követelések köre. Az elszenvedett tényleges kár és az elmaradt haszon mellett a sértett immár egészségkárosodásból eredő igényeket is támaszthatott. Ez magában foglalta például az orvosi költségek megtérítését, a csonkításért járó kártérítést, a jövőbeli elmaradt kereset megtérítését, és a sértett elhalálozása esetén az eltartottak számára járó járadék is követelhetővé vált.⁶² A szabályozás ezen része pozitív fejlődést mutatott az eddigiekhez képest.

A korábbi rendelkezésektől eltérően a sértettnek a kártérítési igényét a főtárgyalás megkezdéséig kellett benyújtania.⁶³ Ezt a jogalkotó álláspontja szerint az indokolta, hogy a bíróság a sértett követeléseiről igazságosan csak akkor tud dönteni a büntetőeljárásban, ha azokat már a kezdeti szakaszban érvényesítik, és a bizonyítási eljárás során megfelelően alátámasztják. Ezzel szemben, ha a sértett igényét csak a bizonyítási eljárás lezárása után, a bírói tanácskozás előtt nyújtotta volna be, az már nem lett volna megfelelően bizonyítható.⁶⁴

Szemben az előző szabályozással, a sértettet már a nyomozó hatóságoknak tájékoztatniuk kellett a jogairól, de az ügyészség tájékoztatási kötelezettsége is megmaradt azzal, hogy kötelesek voltak elősegíteni a sértett jogainak érvényesítését.⁶⁵

A korábbi szabályozással ellentétben a sértett nem fellebbezhetett a követeléseiről szóló döntés ellen, mivel a bíróság nem utasíthatta el az igényt, így a sértett minden esetben fordulhatott polgári bírósághoz, ha nem volt elégedett az adhéziós eljárás eredményével.⁶⁶

62 JURIŠOVÁ i. m. 44–46.

63 § 60. ods. (1) zákona č. 64/1956 Zb.

64 RŮŽIČKA – PÚRY – ZEŽULOVÁ i. m. 168.

65 § 41. ods. (2) zákona č. 64/1956 Zb.

66 RŮŽIČKA – PÚRY – ZEŽULOVÁ i. m. 187.

A sértett jogállása egyéb szempontból megegyezett az előző szabályozásával. Kérhette a kár megtérítését, a dolgok visszaszolgáltatását vagy a vagyon zárolását, amennyiben megalapozottan felmerült annak veszélye, hogy a vádlott a vagyont elidegeníti.⁶⁷ A sértett követeléseiről szóló döntés továbbra is az ítélet része volt, és önálló végrehajtható határozatként is funkcionált.

5. A Szlovák Köztársaság jogalkotása

5.1. 141/1961. számú törvény a Büntetőeljárásról

Csehszlovákia politikai helyzete a szocialista társadalom kiépítésére irányult, amelyet a párt- és állami vezetés határozott meg. Ennek egyik központi eleme az alapvető osztálykülönbségek felszámolása volt, amely szükségessé tette a büntető törvénykönyvek újrakodifikálását.⁶⁸ Ez a folyamat elsősorban az 1960-ban elfogadott Csehszlovák Szocialista Köztársaság Alkotmányából⁶⁹ eredt, amely kimondta, hogy az ország szocialista állam, amely a munkások, parasztok és értelmiségiek szoros szövetségén alapul, és amelynek élén a munkáosztály áll.

Az alkotmány elfogadását követően, a Csehszlovák Kommunista Párt vezetői igyekeztek a legfontosabb jogszabályokat gyorsan módosítani az alkotmány által meghatározott ideológiai alapelvek tükrözése érdekében. A jogalkotók arra is törekedtek, hogy kiküszöböljék az 1950. évi büntetőjogi szabályozás hiányosságait.⁷⁰ A rekodifikáció eredményeként létrejött az 140/1961. számú törvény⁷¹ – a Büntető törvénykönyv, és a 141/1961. számú törvény⁷² – a Büntetőeljárási törvénykönyv. Az új jogszabályok megalkotásánál bizonyos mértékig továbbra is felhasználták az 1950-es jogi szabályozást, amelyet az 1956-os törvényekkel egészítettek ki, ugyanakkor a proletariátus diktatúrájára vonatkozó részeket törölték, és helyettük a

67 § 44. ods. (1) zákona č. 64/1956 Zb.

68 VOJÁČEK – SCHELLE i. m. 416.

69 Ústavný zákon č. 100/1960 Zb. – uvedená ústava platila do 29. 10. 1992 Zb.

70 Čentéš, Jozef – POVAŽAN, Michal – Šanta, Ján: *Dejiny prokuratúry na Slovensku*. Bratislava, Atticum, 2014, 104.

71 Zákon č. 140/1961 Zb. 140. Trestný Zákon zo dňa 29. novembra 1961. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1961/140/19960601.html> (2025. 02. 02.)

72 Zákon č. 141/1961 Zb 141. Zákon z 29. novembra 1961 o trestnom konaní súdom (trestný poriadok). <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1961/141/19690101.html> (2025. 02. 02.)

szocialista alkotmányhoz kapcsolódó új terminológiai elemeket vezettek be.⁷³

Ez a jogszabályi rendelkezés tükrözte azt az ideológiát, amely szerint a sértett jogainak kiterjesztése a dolgozók bűnözés elleni harcba való bevonásának egyik formájának minősült. Arra ösztönzött, hogy az egész társadalom részt vegyen a bűnözés elleni harcban, valamint, hogy fokozzák az eljárások hatékonyságát a bűnözéssel szemben. Ennek megfelelően a sértettnek a büntetőeljárás során nemcsak az őt ért sérelem megtérítésére kellett törekednie, hanem a bűncselekmény feltárására és az igazság elérésére is. Ez alapján a sértett bizonyos eljárásjogi jogokkal rendelkezett, amelyeket ennek érdekében gyakorolhatott.⁷⁴

A sértett továbbra sem lehetett az eljárásban olyan személy, aki egyben vádlott is volt. Ha ilyen helyzet állt elő, a bíróságnak határozatot kellett hoznia arról, hogy a sértettként való elismerését elutasítja.⁷⁵ Jelentős előrelépést jelentett a sértett számára, hogy a jogszabály módosítása lehetővé tette a vagyoni és egészségkárosodásból eredő kárigények mellett a sértett erkölcsi kárának megtérítését is. Az erkölcsi kár olyan jogsérelemnek minősült, amely, bár nem eredményezett közvetlen kártérítési kötelezettséget, a sértett jogilag védett érdekeit sértette.⁷⁶

A sértetti jogok az alábbiak szerint alakultak: betekinthesett az ügyiratokba,⁷⁷ joga volt részt venni a bizonyítási eljárásban (beleértve a bizonyítási indítványok benyújtását és a kihallgatott személyekhez intézett kérdéseket), indítványozhatta, hogy a bíróság az ítéletben rendelkezzen a bűncselekményből eredő kár megtérítéséről, jogorvoslati eszközökkel élhetett.⁷⁸ Ezekről a jogokról a sértettet a büntetőeljárásban eljáró hatóságoknak tájékoztatniuk kellett. A sértett tanúként is kihallgatható volt, akárcsak a korábbi szabályozások szerint, de a bíróságnak figyelembe kellett venni az üggyhöz fűződő viszonyát a vallomása értékelése során.

A vádemelés joga kizárólag a közvádlót illette meg. Az előző szabályozásokkal ellentétben az ügyész javaslatot tehetett a bíróság számára arra vonatkozóan, hogy a sértett kártérítési igényét az adhéziós eljárás

73 Dôvodová správa k návrhu zákona č. 140/1961 Zb. <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=54626> (2025. 02. 02.)

74 RŮŽIČKA – PŮRY – ZEŽULOVÁ i. m. 187.

75 § 44. ods. (1)-(2) zákona č. 141/1961 Zb.

76 § 43. ods. (1) P.t.

77 § 65 ods. (1)-(5) P.t.

78 § 43. ods. (1) P.t.

keretében elbírálja, még akkor is, ha a sértett ezzel nem értett egyet.⁷⁹ A bíróság a kártérítésről való döntés során elsődlegesen az eredeti állapot helyreállítását részesítette előnyben, ha ez nem volt megvalósítható, akkor kerülhetett sor pénzbeli kártérítésre.

A sértett továbbra is jogosult volt indítványozni a vádlott vagyonának zár alá vételét, ha megalapozottan felmerült, hogy az eljárás alá vont személy a vagyona elidegenítésével megghiúsítaná az ítélet végrehajtását. Ez a rendelkezés kibővült, és immár nemcsak ingó dolgokra és követelésekre, hanem az elítélt ingatlanjaira is kiterjedt.⁸⁰

A törvény a megalkotását követően 36 alkalommal került módosításra. A sértett szempontjából az alábbi módosítások voltak jelentősek:

Az 57/1965. sz. törvénymódosítás bevezette azt a jogot, hogy ha a sértett egyben a bűncselekmény bejelentője is volt, panaszt nyújthatott be az ügy elutasítása ellen, ha úgy vélte, hogy az eljárást folytatni kellene. Ez lehetőséget teremtett arra, hogy a sértett ne csak a polgári jogi kártérítési döntések ellen élhessen jogorvoslattal, hanem az ügy érdemi eldöntését is befolyásolhassa.⁸¹

Az 48/1973. sz. törvénymódosítás bevezette a 'büntetőparancs' jogintézményét. Ez jelentős változást hozott a sértett helyzetére nézve, mivel kizárta annak lehetőségét, hogy a sértett kártérítési igényéről a büntetőeljárás keretében döntsenek. Ha a bűncselekmény következtében kártérítési igényt érvényesítettek, a büntetőparancsban automatikusan a polgári bírósághoz irányították a sértettet.⁸²

Az 178/1990. sz. törvénymódosítás számos, főként nemzetközi dokumentumok által inspirált változást hozott. Az egyik legjelentősebb újítás az ügyész azon jogának megszüntetése volt, hogy a sértett nevében adhéziós eljárást kezdeményezzen, még akkor is, ha a sértett ezt nem kívánta.⁸³ Az új törvény bevezette a 'sértett beleegyezésével üldözendő bűncselekmények' fogalmát. Ez azt jelentette, hogy bizonyos bűncselekmények esetében a büntetőeljárás megindításához és lefolytatásához a sértett hozzájárulása

79 § 43. ods. (3) P.t.

80 § 47. ods. (1)-(5) P.t.

81 Zákon č. 57/1965 Zb. 57. Zákon zo 17. júna 1965, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) <https://www.epi.sk/z/1965-57> (2025. 02. 02.)

82 § 314 f. ods. (1) e) zákona č. 48/1973 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1973/48/19730701.html> (2025. 02. 02.)

83 RŮŽEK, Antonín: *Trestní řád: komentář*. 2. vyd. Praha, Panorama, 1981, 147–148.

is szükséges volt, különösen akkor, ha a sértett és az elkövető között rokoni vagy más hasonló kapcsolat állt fenn.⁸⁴

A nyolcvanas évek második felében, a Szovjetunióban bekövetkezett változások hatására demokratizálódási folyamat indult el az országban. 1989 novemberében a folyamatos tüntetések következtében összeomlott a hatalmi rendszer, és az 1990-ben tartott választások során a szlovák nemzet problémái előtérbe kerültek. Ennek eredményeként 1993. január 1-jén Csehszlovákia két különálló államra vált szét, létrejött a Szlovák Köztársaság és a Cseh Köztársaság. A Szlovák Köztársaság alapító nyilatkozatában rögzítette célját, hogy csatlakozni kíván az Európai Tanácshoz, biztosítva a demokratikus többpártrendszert, valamint az emberi és állampolgári jogok tiszteletben tartását. Ezzel a szabadság, az igazságos rend és a béke garanciáit kívánta megteremteni.⁸⁵

5.2. Unió elvárások

Az Európai Unió szabályozására jelentős hatást gyakorolt az Európai Unió Tanácsának a sértett jogállásáról szóló 2001/220/IB kerethatározata⁸⁶ (a továbbiakban: Kerethatározat), valamint az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve⁸⁷ (a továbbiakban: Irányelv), amely a bűncselekmények áldozatainak jogait, támogatását és védelmét érintő minimumszabályokat rögzíti, egyúttal felváltva a korábbi Kerethatározatot. E jogszabályok iránymutatásként szolgáltak az új büntetőeljárási törvény megalkotásakor.

A jogalkotási folyamatban kiemelkedő szerepet játszott a Tanács állásfoglalása a sértettek jogainak és védelmének megerősítését célzó ütemtervről⁸⁸ (a továbbiakban: Budapesti Ütemterv). E dokumentum, amely Magyarország uniós elnöksége alatt került elfogadásra, több, mint tíz

84 § 11. ods. (1) h) zákona č. 178/1990 Zb. ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/178/19900701.html> (2025. 02. 02.)

85 BAJCSI i. m.

86 A sértett jogállásáról szóló Európai Unió Tanácsa 2001/220/IB kerethatározata, az Európai Unió Hivatalos lapja, 2001. 3. 22.

87 A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló az Európai Parlament és a Tanács 2012. október 25-i 2012/29/EU irányelve, az Európai Unió Hivatalos lapja, 2012. 11. 14.

88 Az Európai Unió Tanácsának 2011/C 187/01 számú állásfoglalása 2011. június 10.; Az Európai Unió Hivatalos Lapja; <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:187:0001:0005:HU:PDF> (2025.01.26.)

évvel a Kerethatározat bevezetését követően született azzal a céllal, hogy előmozdítsa a szabadságon, biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség kialakítását. A sértettek jogainak gyakorlati érvényesülése során felmerült végrehajtási problémák szükségessé tették a Kerethatározat felülvizsgálatát és továbbfejlesztését, amelynek eredményeként született meg a 2012/29/EU irányelv.

A Budapesti Ütemterv hangsúlyozta, hogy a bűncselekmények áldozatainak védelmére és jogainak megerősítésére uniós szinten van szükség. Különös figyelmet fordított a személyes méltóság, az integritás és a magánélet védelmére, valamint az alapvető jogok tiszteletben tartásának biztosítására. Emellett sürgős intézkedést igénylő feladatnak tartotta a büntetőeljárások sértettjeire vonatkozó elsőbbséget élvező intézkedések felülvizsgálatát. Ennek hatására alkotta meg az Európai Parlament és a Tanács a 2012/29/EU irányelvet.⁸⁹

Az Irányelv preambuluma meghatározza célkitűzéseit, amelyek arra ösztönzik a tagállamokat, hogy biztosítsák a büntetőeljárás során a sértettek aktív részvételét és szükségleteik felmérését. Az áldozatok teljes körű tájékoztatásával, azok érdekeinek magasabb szintű biztosítását kívánja elérni. Továbbá kiemelt jelentőségűnek tartja az erőszakos bűncselekmények áldozatainak orvosi ellátását, valamint – szükség esetén – tolmács és jogi segítségnyújtás biztosítását. A személyes adatok védelme mellett rendelkezik a büntetőeljárás közvetítő segítségével történő lezárásának lehetőségéről, továbbá a büntetőeljárást megelőző támogatási intézkedésekről. Külön hangsúlyt fektet a sértettekkel való kíméletes bánásmód biztosítására, a hátrányos megkülönböztetés tilalmának betartására, valamint az eljárás során a tisztességes bánásmód követelményére.

5.3. 301/2005 évi törvény a Büntető perrendtartásról

A 141/1961. számú Büntetőeljárási törvény és a 2005. évi 301. számú Büntető perrendtartás közötti időszakban a sértettek jogait érintő jelentős módosítások történtek a szlovák büntetőeljárásban. A törvény 36 módosításon ment keresztül, amelyek közül 21 módosítás Szlovákia önállósodását követően valósult meg.

Szlovákia, 2004-es Európai Unió csatlakozását követően igyekezett megfelelni az új elvárásoknak, és jogrendszerét ennek megfelelően kialakítani.

89 2012/29/EU irányelv i. m. (4)

A 301/2005. számú Büntető perrendtartás⁹⁰ eredeti szövegét, a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa 2005. május 24-én fogadta el. 2005. július 2-án lépett hatályba és a mai napig ötvenöt módosításon ment keresztül.

A 301/2005 számú Büntető perrendtartás életbe lépésével hatályát veszítette az 1961. évi 141. számú törvény a bírósági büntetőeljárásról⁹¹ (Büntetőeljárási Törvény), annak a következő jogszabályokkal módosított szövegével együtt: az 1965. évi 57. számú törvény⁹² (a büntetőeljárás módosításáról), az 1969. évi 58. számú törvény⁹³ (az állami hatóságok felelősségvállalásáról a hivatali visszasságok által okozott károkért), az 1969. évi 149. számú törvény⁹⁴ (a büntetőeljárás módosításáról). Továbbá az 1973. évi 48. számú törvény⁹⁵ (a büntetőeljárás módosításáról), az 1978. évi 29. számú törvény⁹⁶ (a bíróságok szervezetéről és a bírák választásáról szóló törvény, az ügyészségről szóló törvény, a büntetőeljárásról szóló törvény és a közjegyzői szabályzatról szóló törvény módosításáról), valamint az 1980. évi 43. számú törvény⁹⁷ (a büntető törvénykönyv és a büntetőeljárási törvénykönyv módosításáról). Ezeken kívül az 1989. évi

90 Zákon č. 301/2005. Z.z. 301. zákon z 24. mája 2005. Trestný poriadok. <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301/znenie-0> (2025. 02. 23.)

91 Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141> (2025. 01. 23.)

92 Zákon č. 57/1965. Zb. 57. Zákon zo 17. júna 1965, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok). <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1965/57/19650801.html> (2025. 01. 25.)

93 Zákon č. 58/1969 Zb. 58. Zákon z 5. júna 1969, o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym úradným postupom. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1969/58/19690701.html> (2025. 01. 25.)

94 Zákon č. 149/1969 Zb. 149. Zákon z 18. decembra 1969, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok). <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1969/149/19700101.html> (2025. 01. 25.)

95 Zákon č. 48/1973 Zb. 48. Zákon z 25. apríla 1973, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1973/48/19730701.html> (2025. 01. 25.)

96 Zákon č. 29/1978 Zb. 29. Zákon z 5. apríla 1978, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o organizácii súdov a o voľbách sudcov, zákon o prokuratúre, Trestný poriadok a Notársky poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1978/29/19780701.html> (2025. 01. 25.)

97 Zákon č. 43/1980 Zb. 43. Zákon z 10. apríla 1980, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon a Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1980/43/19800424.html> (2025. 01. 25.)

159. számú törvény⁹⁸ (a büntető törvénykönyv, a szabálysértési törvény és a büntetőeljárásról szóló törvény módosításáról), az 1990. évi 178. számú törvény⁹⁹ (a büntetőeljárás módosításáról), az 1990. évi 303. számú törvény¹⁰⁰ (a büntetőeljárás módosításáról) és az 1991. évi 558. számú törvény¹⁰¹ (a büntetőeljárásról szóló törvény és az államtitok védelméről szóló törvény módosításáról). Ezekkel egyidejűleg hatályát veszítette a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának az 1993. évi 6. számú törvénye¹⁰² (a büntetőeljárás módosításáról), a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának az 1993. évi 156. számú törvénye¹⁰³ (a vizsgálati fogság végrehajtásáról), a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának az 1993. évi 178. számú törvénye¹⁰⁴ (a büntető perrendtartás módosításáról), és a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának az 1994. évi 247. számú törvénye¹⁰⁵ (a büntető perrendtartás módosításáról). Továbbá hatályát veszítette a Szlovák Köztársaság Alkotmánybíróságának az 1998. évi 222. számú határozata¹⁰⁶ (amely érvénytelenítette a 141/1961. számú törvény 366. § (1) bekezdé-

98 Zákon č. 159/1989 Zb. 159. Zákon z 13. decembra 1989, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný zákon, zákon o prečinoch a Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1989/159/19900201.html> (2025. 01. 25.)

99 Zákon č. 178/1990 Zb. 178. Zákon z 2. mája 1990, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/178/19900701.html> (2025. 01. 25.)

100 Zákon č. 303/1990 Zb. 303. Zákon z 20. júla 1990, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/303/19900720.html> (2025. 01. 25.)

101 Zákon č. 558/1991 Zb. 558. Zákon z 11. decembra 1991, ktorým sa menia a dopĺňajú Trestný poriadok a zákon o ochrane štátneho tajomstva. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1991/558/19920101.html> (2025. 01. 25.)

102 Zákon č. 6/1993 Z.z. 6. Zákon NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY zo 16. decembra 1992, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/6/19930101.html> (2025. 01. 25.)

103 Zákon č. 156/1993 Z.z. 156. Zákon NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY z 24. júna 1993, o výkone väzby. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/156/19930723.html> (2025. 01. 25.)

104 Zákon č. 178/1993 Z.z. 178. Zákon NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY zo 16. júla 1993, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1993/178/19930812.html> (2025. 01. 25.)

105 Zákon č. 247/1994 Z.z. 247. Zákon NÁRODNEJ RADY SLOVENSKEJ REPUBLIKY z 18. augusta 1994, ktorým sa mení a dopĺňa Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1994/247/19941001.html> (2025. 01. 25.)

106 Zákon č. 222/1998 Z.z. 222. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky z 24. júna 1998. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/222/19980716.html> (2025. 01. 25.)

sének, valamint a 367. § rendelkezéseit, mivel nem voltak összhangban a Szlovák Köztársaság Alkotmányának 102. cikk i) pontjával, összefüggésben a 2. cikk (2) bekezdésével), illetve az 1998. évi 256. számú törvény¹⁰⁷ (a tanúvédelemről és az egyes törvények módosításáról), és az 1999. évi 272. számú törvény¹⁰⁸, a 2000. évi 173. számú törvény¹⁰⁹, a 2000. évi 366. számú törvény¹¹⁰ (amelyek módosították a 141/1961. számú törvényt a bírósági büntetőeljárásról, a későbbi módosításokkal egységes szerkezetben). Ezeken felül a 2001. évi 253. számú törvény¹¹¹ (amely módosította és kiegészítette a 140/1961. számú Büntető Törvénykönyvet, a későbbi módosításokkal egységes szerkezetben, valamint az egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről szóló törvényt), a 2002. évi 182. számú törvény¹¹² (amely módosítja és kiegészíti a 150/2001 számú törvényt az adóhatóságokról, valamint a 440/2000 számú törvényt a pénzügyi ellenőrzési hivatalokról, továbbá módosít és kiegészít néhány egyéb törvényt), és a 2002. évi 215. számú törvény¹¹³ (az elektronikus aláírásról és egyes törvények módosí-

107 Zákon č. 256/1998 Z.z. 256. Zákon z 8. júla 1998, o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1998/256/19990101.html> (2025. 01. 25.)

108 Zákon č. 272/1999 Z.z. 272. Zákon z 1. októbra 1999, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/1999/272/19991101.html> (2025. 01. 25.)

109 Zákon č. 173/2000 Z.z. 173. Zákon z 12. mája 2000, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/173/20000901.html> (2025. 01. 25.)

110 Zákon č. 366/2000 Z.z. 366. Zákon z 3. novembra 2000, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2000/366/20001107.html> (2025. 01. 25.)

111 Zákon č. 253/2001 Z.z. 253. Zákon z 15. júna 2001, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2001/253/20011101.html> (2025. 01. 25.)

112 Zákon č. 182/2002 Z.z. 182. Zákon z 13. marca 2002, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 150/2001 Z. z. o daňových orgánoch a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 440/2000 Z. z. o správach finančnej kontroly a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré ďalšie zákony. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/182/20020501.html> (2025. 01. 25.)

113 Zákon č. 215/2002 Z.z. 215. Zákon z 15. marca 2002, o elektronickom podpise a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/215/20020501.html> (2025. 01. 25.)

tásáról). De hatályukat veszítették az alábbi törvények is: a 2002. évi 422. számú törvény¹¹⁴ és a 2003. évi 457. számú törvény¹¹⁵ (amelyek módosítják és kiegészítik a 141/1961. számú törvényt a bírósági büntetőeljárásról, a későbbi módosításokkal egységes szerkezetben), a 2003. évi 458. számú törvény¹¹⁶ (a Különleges Bíróság és a Különleges Ügyészség Hivatalának létrehozásáról, valamint egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről), és a 2004. évi 403. számú törvény¹¹⁷ (az európai elfogatóparancsról, valamint egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről). Szintén hatályát veszítette a 2004. évi 537. számú törvény¹¹⁸ (amely módosítja és kiegészíti a 4/2001. számú törvényt a Büntetés-végrehajtási és Igazságügyi Őrszolgálatról, a későbbi módosításokkal egységes szerkezetben, valamint módosítja a Büntetőeljárás törvényt), a 2004. évi 652. számú törvény¹¹⁹ (a vámügyi államigazgatási szervekről és egyes törvények módosításáról), valamint a 2005. évi 122. számú törvény¹²⁰ is (a büntetőeljárásról szóló 141/1961. számú módosított törvény módosításáról és egyes törvények módosításáról).

114 Zákon č. 422/2002 Z.z. 422. Zákon z 20. júna 2002, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/422/20020901.html> (2025. 01. 25.)

115 Zákon č. 457/2003 Z.z. 457. Zákon z 21. októbra 2003, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/457/20031201.html> (2025. 01. 25.)

116 Zákon č. 458/2003 Z.z. 458. Zákon z 21. októbra 2003, o zriadení Špeciálneho súdu a Úradu špeciálnej prokuratúry a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2003/458/20040901.html> (2025. 01. 25.)

117 Zákon č. 403/2004 Z.z. 403. Zákon z 24. júna 2004, o európskom zatýkacom rozkaze a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/403/20040901.html> (2025. 01. 25.)

118 Zákon č. 537/2004 Z.z. 537. Zákon z 9. septembra 2004, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení Trestný poriadok. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/537/20050101.html> (2025. 01. 25.)

119 Zákon č. 652/2004 Z.z. 652. Zákon z 26. októbra 2004, o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/652/20050101.html> (2025. 01. 25.)

120 Zákon č. 122/2005 Z.z. 122. Zákon zo 17. marca 2005, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. <https://www.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/122/20050415.html> (2025. 01. 25.)

A jelenleg hatályos 301/2005. számú Büntető perrendtartás rendelkezései az alábbiakban határozzák meg a sértett fogalmát: a büntetőeljárás szempontjából sértettnek kell tekinteni azt a természetes személyt, akit valamely bűncselekmény következtében sérelem, vagyoni kár, nem vagyoni kár vagy más jellegű kár vagy egyéb módon ért sérelem. A büntetőeljárás biztosítja a lehetőséget arra, hogy ne csupán magánszemélyek, hanem jogi személyek is betölthessék a sértett pozícióját, amennyiben ellenük bűncselekményt követtek el. A jogszabály lehetőséget biztosít a sértett számára arra, hogy hozzájáruljon a büntetőeljárás lefolytatásához, éljen kártérítési igényével, bizonyítékokat terjesszen elő, vagy javaslatot tegyen bizonyításfelvételre. Továbbá betekintést és tanulmányozást biztosít részére az őt érintő iratok tekintetében. Részt vehet a fellebbezésről vagy a bűnösség elismeréséről és a büntetés elfogadásáról szóló megállapodásról szóló fő tárgyaláson és nyilvános ülésen; észrevételeket tehet a felvett bizonyítékokkal kapcsolatban, jogosult zárónyilatkozatot tenni, és a törvényben meghatározott mértékben fellebbezést benyújtani. Sértettként joga van tájékoztatást kapni a büntetőeljárás minden szakaszában, kivéve akkor, ha a tájékoztatás megghiúsíthatná a büntetőeljárás célját. A sértett jogairól és kártalanításáról a törvény hetedik fejezete rendelkezik.¹²¹ A jogszabály garantálja a sértettek számára jogi képviselő támogatásának igénybevételét¹²² az eljárás során, továbbá segítséget kérhetnek a hatóságoktól a pszichológiai és szociális támogatás terén is. A jogszabályi rendelkezésnek köszönhetően, előtérbe került a sértettek jogainak érvényesülése és a büntetőeljárás során méltányos bánásmód biztosítása részükre. A törvény jelentős mértékben hozzájárult a sértettek jogi helyzetének javításához Szlovákiában, erősítve azokat a jogállamiság és emberi jogok tiszteletben tartásának kontextusában. Azon bűncselekmények sértettjeivel, amelyeknek következtében a sértett különleges ellátás biztosítására jogosult, részben a 301/2005. törvény, de különösen az egyéb speciális törvények foglalkoznak.

A törvény 2. §-ának (20) pontja¹²³ kimondja, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek jogosultak anyanyelvük használatára, és az eljáró hatóságok kötelesek biztosítani a tolmács vagy fordító igénybevételét. Ez különösen fontos a magyar kisebbség számára Szlovákiában. Szomolai Csilla, aki 2024-ben a Szlovák Köztársaság Legfelső Bíróságán dolgozott

121 § 46-52 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

122 § 53-54 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

123 § 2. ods. (20) písm. zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

fogalmazóként, akként vélekedik, hogy Szlovákia területén az anyanyelv használatának jogai bizonyos mértékben a bíróságok előtt biztosítva vannak, de a valóságban ezeket a jogokat nehezen lehet érvényesíteni. Nemcsak a jelenlegi munkahelyén szerzett tapasztalatok alapján látja ezt így, hanem abból adódóan is, hogy peres ügyekben a Szlovák Igazságügyi Minisztérium egykori képviselője volt, és a saját praxisában megélt vizsgálóságok alapján alkotta meg véleményét.¹²⁴

A 2005-ös törvény részletesebben szabályozza a sértettek jogait, beleértve a tájékoztatáshoz való jogot, a kártérítési igény érvényesítését és a büntetőeljárásban való aktív részvételt. A törvény modernizációja révén a sértetti jogok jelentősen bővültek, beleértve a jobb tanúvédelmi programokat és a sértettek igényeinek hatékonyabb kezelését az eljárás során. A törvény lehetőséget biztosít a sértettek számára arra, hogy fokozottabban vegyenek részt az eljárásokban, és hatékonyabban védekezhessenek saját jogaik érvényesítése érdekében. Ez előrelépés az 1961-es törvényhez képest, amely kevésbé részletesen foglalkozott a sértettek jogaival. Ezek a módosítások jelentősen javították a sértettek helyzetét a szlovák büntetőeljárásban, biztosítva részükre a nagyobb jogi védelmet és részvételi lehetőséget az eljárás során.

6. Modern jogfejlődés

A modern jogalkotás egyre nagyobb hangsúlyt fektet a sértettek jogainak védelmére, különösen a 301/2005. törvény bevezetésével, amely jelentős mérföldkövet jelentett a szlovák büntetőeljárásban. Ez a jogszabály az Európai Unió irányelveinek figyelembevételével készült, amelyek célja a sértettek jogainak megerősítése és védelmük intézményesítése volt. A törvény hatályba lépésével a sértett szerepe új megvilágításba került, és a jogalkotók felismerték, hogy a sértetti jogok érvényesülése nem csupán a büntetőeljárás hatékonyságát növeli, hanem a társadalmi igazságérzet szempontjából is kiemelkedő jelentőséggel bír.

A jogi környezet változásával párhuzamosan nőtt a társadalmi tudatosság is, amely a sértettek védelmére és méltóságuk megőrzésére irányul. A 301/2005. törvény egyik kiemelkedő újítása a sértettek tájékoztatásának biztosítása, amelynek célja, hogy az érintettek teljes körű információhoz

124 SZOMOLAI Csilla: *Nyelvhasználati jogok a szlovákiai büntetőeljárásban*. https://portal.kre.hu/images/kiadvanyok/folyoirat/kisebbseg/2024/ii/9_Szomolai_Csilla.pdf?utm_source=chatgpt.com (2025. 01. 25.)

jussanak a jogaikról és a rendelkezésükre álló jogorvoslati lehetőségekről. Emellett a jogszabály elősegíti a közvetítői eljárás alkalmazását, amely lehetőséget ad a sértettek számára a bűncselekmény okozta sérelmeik közvetlenebb érvényesítésére. Mindezek a változások jól tükrözik azokat a társadalmi és jogi elvárásokat, amelyek a sértettek hatékonyabb védelmét kívánják biztosítani.

A modern jogfejlődés egyik legfontosabb aspektusa, hogy a jogalkotás folyamata során a jogalkotók egyre inkább figyelembe veszik a bűncselekmények áldozatainak sajátos igényeit és a társadalmi változásokat. A sértettek jogainak védelme az elmúlt évtizedekben egyre hangsúlyosabb szerepet kapott, mivel a jogi gondolkodásban megerősödött az az elv, hogy a büntetőeljárás nem csupán az elkövető felelősségre vonásáról szól, hanem a sértett érdekeinek figyelembevételéről is. A 301/2005. törvény ennek a szemléletváltásnak az egyik kulcseleme, amely ugyan jelentős előrelépést jelentett, de a jövőbeni jogalkotási folyamatokban továbbra is szükséges a folyamatos fejlesztés és korszerűsítés.

A szlovák szabályozásban az Európai Unió jogforrásai is meghatározó szerepet játszottak, különösen az Európai Unió Tanácsának 2001/220/IB kerethatározata, valamint a 2012/29/EU irányelv, amely a bűncselekmények áldozatainak jogait, támogatását és védelmét érintő minimumszabályokat rögzítette. Az EU-szabályozás célja, hogy a tagállamok biztosítsák a sértettek aktív szerepét a büntetőeljárásban, figyelembe véve az egyéni szükségleteiket és érdekeiket. Az irányelv olyan alapvető követelményeket határoz meg, mint a sértettek teljes körű tájékoztatása, az erőszakos bűncselekmények áldozatainak egészségügyi ellátása, tolmács- és jogi segítségnyújtás biztosítása, valamint a személyes adatok védelme.

A Budapesti Ütemterv keretében az Európai Tanács kiemelt célként határozta meg, hogy uniós szinten szükséges biztosítani a bűncselekmények áldozatainak védelmét és jogaik megerősítését. Ennek eredményeként az Európai Parlament és a Tanács által elfogadott irányelv olyan normákat állított fel, amelyek az egyes tagállamok számára kötelező érvényűek. Az irányelv preambulumban foglalt célkitűzések között szerepel a sértettek tisztességes bánásmódjának biztosítása, az áldozatok speciális szükségleteinek figyelembevétele, valamint a büntetőeljárás során alkalmazott védelmi intézkedések erősítése.

Összességében a sértetti jogok védelmére vonatkozó szabályozás fejlődése azt mutatja, hogy a jogalkotók egyre nagyobb figyelmet fordítanak az áldozatok érdekeire. Bár a 301/2005. törvény jelentős előrelépés volt ezen

a területen, a folyamatos jogfejlődés elengedhetetlen annak érdekében, hogy a sértettek jogai a gyakorlatban is hatékonyan érvényesüljenek. A jövőbeni reformok során elengedhetetlen lesz a jogtudósok elemzéseinek és a gyakorlati tapasztalatoknak figyelembevétele, hogy a jogrendszer a sértettek számára is méltányos és igazságos eljárást biztosítson.

7. Összehasonlító elemzés

Fekete Balázs álláspontja szerint a jogtudomány megértéséhez elengedhetetlen az összehasonlító módszer alkalmazása, hiszen segít megérteni az összefüggéseket.¹²⁵ A szlovák és magyar büntetőeljárás összehasonlításával feltárhatók a jogi normák és eljárások közötti párhuzamok, valamint azok hatása a sértettek jogaira. Történelmileg a két ország jogrendszere megegyezett az Osztrák-Magyar Monarchia idején, amelynek hatása a későbbi jogfejlődésben megmaradt, hiszen a Csemegi-kódex és az 1896. évi XXXIII. törvénycikk mindkét területen meghatározta a büntetőeljárás szabályait. A szocializmus alatt a marxista-leninista eszmék egységesítették a jogrendszert, ami a sértetti jogállás alakulására is kihatott. Ez az időszak ugyanúgy hatással volt Csehszlovákia jogfejlődésére, mint Magyarországra, így mindkét országban azonos jogokat teremtettek a sértettek számára, melyek szovjet mintán alapultak.

Szlovákia 1993-as függetlenedése után, és 2004-es uniós csatlakozásával jogalkotása tovább közeledett Magyarországhoz, különösen a sértetti jogok területén. A 301/2005. számú Büntető perrendtartás¹²⁶ és a 274/2017. számú Áldozatvédelmi törvény¹²⁷ tükrözik az EU jogharmonizációs törekvéseit. Hiszen a Büntető perrendtartás beiktatta a Tanács 2001/220/IB és a közös nyomozócsoportokról szóló 2002/465/IB kerethatározatát, az Áldozatvédelmi törvény pedig a beiktatta a Tanács 2004/80/EK számú irányelvét,¹²⁸ amely a bűncselekmények áldozatainak kártérítését biztosítja, továbbá a 2012/29/EU irányelvet is, amely részletesen szabályozza az áldozatokat megillető jogokat.

125 FEKETE Balázs: *A modern jogösszehasonlítás paradigmái. Kísérlet a jogösszehasonlítás tudománytörténetének új értelmezésére*. Doktori Értekezés. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Jog- és Államtudományi Doktori Iskola, 2010, 11.

126 Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, 301 ZÁKON z 24. mája 2005.

127 Zákon č. 274/2017 Z. z. Zákon o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 274. zákon z 12. októbra 2017.

128 A Tanács 2004/80/EK irányelve (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kártérítéséről.

Az összehasonlító jogtudomány segítségével megérthetjük, hogy a különböző országok joggyakorlatára milyen hatással voltak a történelmi változások, és a megszerzett tapasztalatok segítséget nyújtanak az optimális megoldások azonosításában, amelyek előmozdíthatják a sértettek hatékonyabb védelmét a szlovák büntetőeljárásban. Emellett a jogfejlődésben figyelembe kell venni a kulturális és történelmi sajátosságokat, valamint a nemzetközi normákat, amelyek meghatározó szerepet játszanak a sértetti jogok alakulásában.

8. Összegzés

A tanulmány célkitűzéseinek megfelelően a sértett büntetőeljárásbeli jogállásának történelmi fejlődését vizsgáltam Szlovákiában az 1896. évi XXXIII. törvénycikktől a jelenleg hatályos 301/2005. számú Büntető perrendtartásig. Az elemzés során feltártam, hogy a különböző történelmi korszakok – a dualizmus, a Csehszlovák Köztársaság, a szocialista rendszer, valamint a poszt szocialista időszak – milyen hatást gyakoroltak a sértett jogállására és eljárásbeli szerepére.

A kutatás igazolta, hogy a sértett jogainak érvényesülése jelentős változásokon ment keresztül. A modern büntetőeljárás alapjait lefektető 1896. évi XXXIII. törvénycikk még lehetőséget biztosított a sértett számára, hogy aktívan részt vegyen az eljárásokban, különösen a magánvádas ügyekben és a polgári jogi igény érvényesítése terén. Az ezt követő időszakokban azonban a sértett szerepe fokozatosan átalakult. A két világháború közötti időszakban a kontinentális jogrendszerek fejlődésével párhuzamosan a büntetőeljárás fokozatosan az állami büntetőigény érvényesítésére koncentrált.

A szocialista jogrendszerben a sértett szerepe radikálisan csökkent, hiszen az állami érdekek kerültek előtérbe, és a sértett jogai háttérbe szorultak. Az 1950. évi és az 1961. évi büntetőeljárás törvények az állami monopóliumot erősítették, és a sértett csak marginális szereplővé vált az eljárásban. Ez a jogi szemlélet azt eredményezte, hogy a sértett csupán tanúként vagy passzív résztvevőként vehetett részt a büntetőeljárásban, anélkül, hogy tényleges befolyása lett volna az ügy menetére vagy kimenetelére.

A rendszerváltás után, különösen a 301/2005. számú törvény elfogadásával, új irányt vett a büntetőeljárás, amely a sértettek jogait az európai normákhoz igazította. A kutatás rávilágított arra, hogy a nemzetközi és

európai uniós jogharmonizáció kiemelkedő szerepet játszott a sértetti jogok megerősítésében. A modern büntetőeljárásban a sértettek részvételi jogai, kártérítési lehetőségei és tájékoztatáshoz való jogai nagyobb védelmet élveznek, mint korábban. Ezzel párhuzamosan a társadalmi tudatosság is növekedett, és a sértettek érdekképvisellete egyre nagyobb figyelmet kapott mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás terén.

A történeti és összehasonlító elemzés alapján megállapítható, hogy a sértetti jogállás alakulása szoros összefüggésben állt a politikai és társadalmi változásokkal. A jogfejlődés egyik legfontosabb tanulsága, hogy a sértettek jogai soha nem tekinthetők statikusnak, hanem folyamatosan igazodnak a társadalmi és jogpolitikai igényekhez. A modern büntetőeljárásokban a sértettek jogvédelme egyre hangsúlyosabb szerepet kap, amely a jövőben várhatóan tovább erősödik.

A sértettek jogainak jövőbeli fejlődése és megerősítése folyamatos jogalkotási és jogalkalmazási kihívás. A történeti és összehasonlító vizsgálatok egyértelműen igazolták, hogy a sértetti jogok védelme nem csupán a büntető igazságszolgáltatás hatékonyságát növeli, hanem hozzájárul az igazságosság érvényesüléséhez is. A jövőbeni reformok során érdemes lenne a gyakorlatban is megerősíteni a sértettek szerepét a büntetőeljárásban, hogy érdekeik megfelelően érvényesülhessenek az igazságszolgáltatás keretein belül.